	5. www.ziyonet.uz; 6. www.bilim.uz
7.	Fan dasturi Oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi yo'nalishlari bo'yicha O'quv-uslubiy birlashmalar faoliyatini Muvofiqlashtiruvchi Kengashning 2020 yil "29" 08 dagi 4 -sonli bayonnomasi bilan ma'qullangan. O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 2020 yil "29" 08 dagi 452 - sonli buyrug'i bilan ma'qullangan fan dasturlarini tayanch oliy ta'lim muassasasi tomonidan tasdiqlashga rozilik berilgan.
8.	**Fan/modul uchun mas'ullar:** Is'hoqov M. – Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti, Markaziy Osiyo xalqlari tarixi va manbashunosligi kafedrasi professori, tarix fanlari doktori.
9.	**Taqrizchilar:** Nurmatov S. – Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti, Janubiy Osiyo tillari kafedrasi dotsenti, filologiya fanlari nomzodi Islomov Z. – O'zbekiston Xalqaro Islom Akademiyasi ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori, filologiya fanlari doktori, professor

65

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

TOSHKENT DAVLAT SHARQSHUNOSLIK UNIVERSITETI

"TASDIQLAYMAN"
G.SH.Rixsiyeva

2020 yil "28" 08

"KELISHILDI"
Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi

2020 yil "29" 08

Ro'yxatga olindi: MD-5A120103
2020 yil "29" 08

ILK O'RTA ASRLAR SHARQ TILLARINING NAZARIY ASOSLARI (SANSKRIT, SUG'D VA QADIMGI XITOY TILLARI)

FAN DASTURI

Bilim sohasi:	100000	– Gumanitar
Ta'lim sohasi:	120000	– Gumanitar fanlar
Mutaxassislik:	5A120103	–Mumtoz filologiya (sharq tillari bo'yicha)

Toshkent – 2020

5.	**VII. Kreditlarni olish uchun talabalar:** Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.
6.	**Asosiy adabiyotlar** 1. Исхаков М.М. Центральная Азия в системе мировой письменной культуры (древность и раннее средневековье). Монография. Ташкент. 2008. 2. Шаматов А.Н. Исторический словарь дакхини (Южножо Хиндустани XV–XVIII веков). Ташкент. 2014. **Qo'shimcha adabiyotlar** 3. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. – Toshkent: O'zbekiston, 2017. 4. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – Toshkent: O'zbekiston, 2016. 5. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. – Toshkent: O'zbekiston, 2017. 6. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan quramiz. – Toshkent: O'zbekiston, 2017. 7. Исхаков М.М. Глагол в согдийском языке (документы с горы муг). Монография.Ташкент. Фан. 1977. 8. Маҳмудов Қ. Ўзбек тилининг тарихий фонетикаси. Ўқув қўлланма. – Тошкент, 2004. 9. Рустамий С. "Девону луғоти-т-турк"даги лингвистик атамалар. Монография. – Тошкент, 2006. **10. Содиқов Қ. Кўк турк битиглари: матн ва унинг тарихий талқини. Ўқув қўлланма. – Тошкент, 2004.** 11. Содиқов Қ. Туркий ёзма ёдгорликлар тили: адабий тилнинг юзага келиши ва тикланиши. Ўқув қўлланма. – Тошкент, 2006. 12. Содиқов Қ. Эски туркий ёзувлар. Ўқув қўлланма. – Тошкент, 2009. 13. Sodiqov Q. Turkiy til tarixi. O'quv qo'llanma. – Toshkent, 2009. **Axborot manbalari** 1. www.gov.uz – O'zbekiston Respublikasi hukumat portali. 2. www.lex.uz – O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi. 3. www.turfanforschung.com 4. www.tonyukuk.com

10.Xitoy tilining fonetik xususiyatlari.
11.Ierogliflar va ularning kelib chiqishi.
12.Xitoy tilining gap qurilishi.

Amaliy mashg'ulotlar multimedia qurulmalari bilan jihozlangan auditoriyada bir akademik guruhga bir professor-o'qituvchi tomonidan o'tkazilishi zarur. Mashg'ulotlar faol va interfaktiv usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar qo'llanilishi maqsadga muvofiq.

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Qadimgi hind-oriy tillarini o'rganishda taniqli olimlarning asarlari.
2. Qadimgi hind-oriy tilining fonetik, grammatik lug'at tarkibi jihatdan rivojlvnishdagi asosiy tendensiyasi.
3. Qadimgi hind-oriy va zamonaviy hind-oriy tillari.
4. Sug'd yozma yodgorliklari.
5. Mug' tog'idan topilgan yodgorliklar.
6. Sug'd tilining grammatik xususiyatlari.
7. Xitoy ierogliflari va ularning genezisi.
8. Xitoy tilining fonetik tizimi. Xitoy tilida ton.
9. Xitoy tilining grammatik qurilishi.

Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash va uni tadqiqot qilish tavsiya etiladi.

3. **V Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)**

Fanni o'zlashtirish natijasida magistr:

- o'rganilayotgan fanning magistrlik dissertasiyasi bilan o'zaro bog'liqligi ***haqida tasavvurga ega bo'lishi***;
- qadimgi sharq tillarida bitilgan qo'lyozmalarning sharq madaniyatshunosligidagi o'rnini ***bilishi va ulardan foydalana olishi;***
- ilk o'rta asrlardagi sharq tillarining nazariy asoslarida oriy tilidagi madaniyatini boshqa sharq mamlakatlari hududlarining madaniyatida mavjudligini bilish ***ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.***

4. **VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:**

- ma'ruzalar;
- interfaol keys-studylar;
- seminarlar(mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar);
- guruhlarda ishlash;
- taqdimotlarni qilish;
- individual loyihalar;
- jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar.

Fan/modul kodi	O'quv yili	Semestr	ECTS -Kreditlar
5ASNA229	2020-2021	2-3	5-4
Fan/modul turi	**Ta'lim tili**		**Haftadagi dars soatlari**
Majburiy	O'zbek		4-4

	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
1.	**Ilk o'rta asrlar sharq tillarining nazariy asoslari (sanskrit, sug'd va qadimgi xitoy tillari)**	120	150	270

2. **I. Fanning mazmuni**

Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarni qadmgi sharq tillarining nazariy asoslari bilan tanishtirish va ushbu tillarning ilk o'rta asrlarda turkiy tillarga ta'sirini ko'rsatib berishdan iborat.

Fanning vazifasi – qadimgi sanskrit, sug'd, xitoy tillarining sharq tillari tizimida tutgan o'rni va ularning nazariy asosladidan saboq berishdan iborat.

II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)

II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

Mavzu: "Ilk o'rta asrlar sharq tillarining nazariy asoslari (sanskrit, sug'd va qadimgi xitoy tillari)" fanining mazmuni, predmeti va metodi, maqsad va vazifalari

Qadimgi sharq tili atamasi, uning ma'nosi. Ilk o'rta asrlarda Osiyo hududida amalda bo'lgan tillar, ularning turkiy til taraqqiyotiga ta'siri amsalasi.

Mavzu: Qadimgi hind-oriy tili

Qadimgi hind-oriy tili, uni o'rganish masalalari. Qadimgi hind-oriy tilining asosiy rivojlanish bosqichlari. Qadimgi hind-oriy tilining tipologiyasi. Qadimgi hind-oriy tilidagi adabiyotlar.

Mavzu: Qadimgi hind-oriy tilining o'rganish metodlari

Qadimgi hind-oriy tilining o'rganish metodlari. Qiyosiy- tarixiy metodining ahamiyati. Qadimgi hind-oriy adabiy va so'zlashuv tillari. Panini fikrlarining mohiyati.

Mavzu: Qadimgi hind-oriy tilining fonetik xususiyatlari

Grammatik birliklar. Bu masalaga asosiy yondoshuvlar: hindiy tilining kelib chiqishi va rivojlanishi. Ushbu jarayonga xos fonetik va tipologik xususiyatlar, ularning mohiyati.

Mavzu: Qadimgi hind-oriy tilining grammatik xususiyatlari

Grafema, grammatik kategoriya tushunchalari, grammatik va leksik ma'no muvozanati. Grammatik kategoriya turlari, tillarning morfologik va genetik sinflash yuzasidan.

Mavzu: Qadimgi hind-oriy tilining leksik xususiyatlari

Tipologik yondoshuv masalalarida analiz va sintez muammolariga bog'liq kalit so'zlar tahlili. Lug'at va adabiyot asosida ma'nolarni solishtirish. Turli adabiyotlardagi farqlarni o'rganish.

Mavzu: Qadimgi hind-oriy tilida yaratilgan matnlarni tahlil qilish yo'llari

Germenevtika va uning turlari. Matnni og'zaki shaklda yetkazib berish madaniyati. Turli maktablar.

Mavzu Sanskrit atamasi va uning ma'nolari

Qadimgi hind-oriy va sanskrit tillari. Atamaning kelib chiqishi va ma'nosi. Sanskrit – tor va keng ma'nolarda. Hindiston va unga qo'shni mamlakatlarda sanskrit. Ushbu madaniyatning, tilning mahalliy madaniyat va tillarga ta'siri. Janubiy Osiyo va Markaziy Osiyo. Janubiy Osiyo va Janubi-Sharqiy Osiyo hududlari.

Mavzu: Zamonaviy Hindistonda sanskrit

Zamonaviy sanskrit. Uning mavqei. Sanskritning qadimiyligi va zamonaviyligi. Sanskrit tili adabiyoti. Lingvistik an'anasi. Grammatikalar. Panini, Vararuchilarning tilidagi ifoda prinsiplari.

Mavzu: Sanskritning madaniyatshunoslik aspektlari

Sanskrit madaniyati. Sankritning madaniyatshunoslik aspektlari. Madaniyatshunoslik jihatidan sanskritning mohiyati.

Mavzu: Sanskritning grammatik xususiyatlari

Fonologiya. Sanskrit fonologik tizimning umumiy tavsifi. Unlilar tizimi. Unlilarning son jihatidan almashinuvi. Apofoniya. Unlilarning sifat jihatidan almashinuvi. Metofoniya. Urg'u va uning ahamiyati. Sankskrit tilida urg'uning mohiyati. Musiqiy urg'uning dinamik rivojlanishi.

Mavzu: Sanskrit tilida yaratilgan manbalar

Qadimgi hind adabiyotlari. Vedalar va Veda adabıyoti. Pali tilidagi adabiyotlar. Tipitika mohıyati. Mahabharata va Ramayana. Ularnıng hind madaniyatidagi mohiyati. Zamonaviy hind adabiyotining qadimgi hind adabiyoti an'anasi bilan uzviy bog'liqligi. Janr, syujet, mavzu uyg'unligi.

Mavzu: Sug'd tili

Sug'dlar, ularning tarixi, tili, yozuv madaniyati haqida umumiy qarash. Sug'd yozuvining yuzaga kelish tarixi. Yozuv tizimi.

Mavzu: Sug'd-turk munisabatlari

Turk-sug'd etno-madaniy jarayonlari. Sug'diylarning turkiy xalqlar bilan

o'zaro munosabatlari.

Mavzu: Sug'd tilli manbalar

Sug'd yozma yodgorliklari. Ilk o'rta asrlarda sug'd tilida yaratilgan diniy-falsagiy asarlar: budda, moniy, nasroniy mazmunidagi matnlar; sug'd hujjatlari, epigrafik bitiglar.

Mavzu: Sug'd tili fonetikasi

Sug'd tili va uning xarakteristikasi. Sug'd tilining fonetik tizimi. Unlilar va undoshlar.

Mavzu: Sug'd tili grammatikasi

Sug'd tili morfologiyasi. So'z yasalishi. So'z turkumlari va ularning muhim belgilari. Sug'd tilida gap qurilishi. Matn stilistikasi.

Mavzu: Sug'd tili leksikasi

Sug'd tilining lug'at tarkibi. Hozirgi o'zbek tilida saqlanib qolgan sug'dcha so'zlar.

Mavzu: Qadimgi xitoy tili

Xitoy tili tarixini davrlashtirish. Qadimgi xitoy tili. Qadimgi xitoy tilini o'rganishda asosiy yozma yodgorliklar.

Mavzu: Qadimgi xitoy tili fonetikasi

Xitoy tili fonetikasi. Xitoy tilida tovushlarni talaffuz qilish usullari. Xitoy tilida ohang. Xitoy tilida bo'g'in.

Mavzu: Qadimgi xitoy tili yozuv tizimi

Xitoy yozuvi (ierogliflar). Ierogliflarning kelib chiqish tarixi. Ularning tuzilishi. Asosiy grafik elementlar. Ierogliflarning to'liq va qisqargan shakli. Ierogliflarning lug'atlarda berilish usuli. Xitoy tilining tarixiy lug'atlari.

Mavzu: Qadimgi xitoy tili morfologiyasi

Xitoy tilining morfologik tizimi, uning o'ziga xos xususiyatlari. So'z turkumlari. Xitoy tilining grammatik qurilishi.

III. Amaliy mashg'ulotlari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Qadimgi hind-oriy tillari.
2. Qadimgi hind-oriy tillari tushunchasining ma'nosi.
3. Qadimgi hind-oriy va eron tili.
4. Qadimgi hind-oriy tilining shakllari.
5. Qadimgi hind-oriy tilidagi adabiy meros va uning ahamiyati.
6. Sug'd yozma yodgorliklari.
7. Sug'dlarda yozuv madaniyati.
8. Sug'd tilining marfologik xususiyatlari.
9. Sug'd tilida gap qurilishi.